

in 1970, has a lot of «white spots» and was prepared on the basis of marxism-leninism. At the end of the 80th - the beginning of the 90th the row of works were published the authors tried and their research exactly «white spots» in the political and vital Panas Peter Lyubchenko's biography were published, but also they did not answer all questions. Unknown until now there is his personal position in relation to the leadthrough of the collectivization, hunger of 1932-1933, political repressions of 30s years of the last century.

М. О. Фролов

НОМЕНКЛАТУРНА ЕЛІТА УКРАЇНИ ТА СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ЇЇ ФОРМУВАННЯ У 1920–1930-Х РР.

Радянський період історії України продовжує залишатись у центрі уваги сучасного суспільства. Навколо багатьох подій цього періоду ведеться гостра політико-правова та наукова дискусії. Тому все більше викликає зацікавленість той прошарок більшовицьких діячів, який керував протягом більше, ніж семи десятиріч другою за розмірами, політичною та економічною вагою республікою у складі СРСР. Навіть понятійне визначення цього керівного прошарку радянської України не є сталим, загальновизнаним. Тому вважаємо за необхідне ще раз повернутися до дискусії щодо визначення поняття, яке б максимально точно окреслило керівну верхівку радянської республіки у 1920-х – 1930 рр. і пізніше соціально-політичні джерела її формування.

Треба одразу підкреслити, що головна дискусія сьогодні точиться навколо наукової точності застосування по відношенню до керівної верхівки радянської України поняття "політична еліта". Оцінка історичних явищ і подій з точки зору сучасної теорії еліт є ще маловідомою методологічною базою для вітчизняних істориків, тому застосування поняття "політична еліта" викликає зрозуміле опонування.

Найбільш послідовним та відомим критиком методологічних засад теорії еліт по відношенню до радянської періоду історії України є М.С. Дорошко [1, с.7-8; 2, с. 18-24]. Він вважає, що поняття "номенклатура" є самоназвою того керівного прошарку, що прийшов до влади на теренах колишньої Російської імперії внаслідок жовтневого перевороту 1917 р. [3, с.451].

На наш погляд, більшості дослідників погодитись з нашою точкою зору щодо вживання терміну "еліта" по відношенню до тих дія-

ців, які здійснювали політичне керівництво СРСР і радянською Україною, заважає стереотипне розуміння цього поняття. Чомусь вважається що політична еліта існує тільки тоді, коли її представники відповідають найвищим цивілізаційним стандартам походження, освіти, виховання, культури, фахової та управлінської підготовки, політичного досвіду та патріотизму. Насправді, належність до політичної еліти визначається доступом до владних важелів. У світовій історії є багато прикладів, коли у певні періоди політичну або правлячу еліту складали найганебніші представники того чи іншого народу, демагоги, популісти і просто політичні авантюристи. Історія, України не є виключенням. Окрім політичної еліти існують інтелектуальна, військова, економічна, культурна, які мають інші ознаки.

Політична еліта існує у будь-якому суспільстві, тобто і в комуністичному також. Її утворює окрема соціальна група, представники якої беруть участь у плануванні, формулюванні, ухваленні та реалізації політичних рішень, мають у своєму розпорядженні необхідні важелі влади та владні повноваження. Ця група діячів здійснює контроль за розвитком економіки, соціальної та гуманітарної сфери суспільства, засобів масової інформації, зовнішньої та внутрішньої політики, армії та правоохоронної системи. Вона впливає на формування ідеології та суспільної свідомості.

Якщо вживання поняття "політична еліта" по відношенню до керівної верхівки СРСР і радянської Росії у нас не викликає сумніву, то застосування цього поняття по відношенню до керівництва УСРР-УРСР все ж таки потребує уточнення. Необхідність такого уточнення формується визнанням загальновідомих фактів: радянська Україна була у складі унітарної держави і ніколи не мала ознак навіть автономії, керівний склад УСРР-УРСР був залежним від рішень загальносоюзного керівництва і не проводив своєї внутрішньої та зовнішньої політики; політична верхівка радянської України була складовим елементом загальносоюзної номенклатури керівних кадрів. Вона виконувала функції регіональної політичної еліти, але одночасно підпорядковувалась політичній еліті СРСР і діяла як складова загальносоюзного виконавчого механізму влади. Тому регіональну політичну еліту в УСРР-УРСР треба все ж таки вважати номенклатурною елітою. Це визначення першим запропонував Ф.Г. Турченко. Його аргументація досить вагома: не може бути політичної еліти, якщо немає незалежної держави. Окрім цього це визначення характеризує механізм формування політичної влади в УСРР-УРСР протягом всього радянського періоду. Цей механізм - номенклатура.

Тут доречним буде зауважити, що термін "номенклатурна еліта" стосовно радянської України можна вживати, розглядаючи і події

1918-1922 рр., тобто тоді, коли засади номенклатурного механізму ще не були офіційно продекларовані керівництвом більшовицької партії, а лише напрацьовувались. Це не завадило Леніну і ЦК РСДРП(б)-РКП(б) формувати керівний склад УСРР і КП(б)У на свій розсуд. Намагання делегатів Таганрозької наради на чолі із М.О. Скрипником у 1918 році створити автономну від РКП(б) КП(б)У та відкритий виступ проти диктату Москви на IV республіканській партійній конференції у березні 1920 року були нейтралізовані рішучими засобами.

Керівництво РСДРП(б)-РКП(б) робило все для того, щоб не допустити самостійного компартійно-радянського центру в Україні. Для цього і потрібна була республіканська номенклатурна еліта. Тому в Україну у 1917-1922 рр. були відряджені з Росії такі відомі більшовицькі діячі, як С.К. Орджонікідзе, Х.Г. Раковський, Г.І. Петровський, М.О. Скрипник, К.Є. Ворошилов, А.С. Бубнов, В.М. Мещеряков, М.В. Фрунзе, В.М. Молотов, Я.А. Яковлев (Епштейн), Д.З. Мануїльський, Ф.Я. Кон, Ф.Е. Дзержинський. Вони входили до складу уряду УСРР та керівних органів КП(б)У [4, с. 375-376, 388-389, 395-396]. Починаючи з 1919 року, голова Раднаркому УСРР та склад політбюро та секретаріату ЦК КП(б)У визначався лише відповідною санкцією ЦК РКП(б)- ВКП(б), або політбюро ЦК [5, с. 96-98].

Виникнення та формування більшовицької еліти в Україні мало дещо відмінну від Росії історію. Це було в першу чергу пов'язане з незначним поширенням ідей комунізму в Україні до жовтня 1917 р. і слабкістю більшовицьких осередків в українських губерніях. Лідери більшовиків в Україні 1917-1918 рр. - Є.Б. Бош, Г.Л. П'ятаков, Г.Ф. Лапчинський, Е.Й. Квірінг, В.П. Затонський, Артем (Ф. Сергеев), відряджений В.І. Леніним у 1918 р. до Харкова М.О. Скрипник та інші діячі - були маловідомі й малопопулярні серед населення. В Україні спочатку не існувало навіть контурів майбутньої більшовицької контреліти по відношенню до політичних еліт Української Народної Республіки та гетьманату Павла Скоропадського. Процес її формування відбувався в надзвичайних умовах громадянської війни, багатополюсної та багатовекторної боротьби за владу між різними політичними силами під час української революції. Формоутворюючим чинником для кристалізації більшовицької еліти стало об'єднання у липні 1918 р. всіх більшовиків України в партію, що отримала назву: Комуністична партія (більшовиків) України. Керівні органи цієї партії стали місцем концентрації тих діячів, які уособлювали номенклатурну еліту України. КП(б)У ніколи не була

самостійною партією, а виконувала функції великої обласної організації у складі РКП(б)-ВКП(б).

Більшовицька еліта УСРР мала відмінні від компартійно-радянської еліти РСФРР джерела формування, хоча складалася з представників цієї ж політичної партії. Перше джерело утворили ті діячі, які народились, вирости, а головне - активно діяли як революціонери-підпільники в Україні до лютого 1917 р. Вони були в основному сконцентровані у великих промислових центрах: Києві, Катеринославі, Харкові, Одесі, Полтаві, а також на Донбасі. Найвідоміші серед них: Є.Б. Бош, Г.Л. П'ятаков, Г.Ф. Лапчинський, В.П. Затонський, В.М. Шахрай, Е.Й. Квірінг, Д.З. Лебідь, В.Х. Ауссем, Артем (Ф. Сергєєв), І.Є. Клименко, Я.О. Яковлев та інші. До цього ж джерела ми зараховуємо таких відомих більшовицьких діячів, як Г.І. Петровський, В.Я. Чубар, М.О. Скрипник, С.В. Косіор. В окремі періоди своєї політичної біографії вони працювали за межами України. Всі ці представники компартійно-радянського керівництва добре знали умови роботи на її теренах, український народ, його культуру, історію, традиції, хоча серед них було багато не українців за походженням. Окремі діячі з переліку тих, кого ми віднесли до першого джерела, добре володіли українською мовою - вона була для них рідною: М.О. Скрипник, В.П. Затонський, В.М. Шахрай, В.Я. Чубар. Такі зросійщені поляки, як С.В. Косіор і Г.Ф. Лапчинський, її добре вивчили. Але були й такі як Г.Л. П'ятаков, В.Х. Ауссем, Д.З. Лебідь, які ставились до всього українського з підозрою, мову не знали і не розуміли. Україна була для них Малоросією. Виявилось, що можна жити в Україні, керувати радянською республікою та не поважати її народ і його мову. Ідеологія більшовизму, зорієнтована на світову пролетарську революцію та інтернаціоналізм, допомагала їм культивувати цю зневагу до всього національного у своєму світогляді.

Було б помилково вважати, що серед тих більшовиків-підпільників, які діяли в Україні до 1917р., можна знайти велику кількість проукраїнськи налаштованих діячів. Вони недооцінювали прагнень українського народу вирішити своє національне питання. Такі настрої були властиві діячам так званої Донецько-Криворізької республіки (Ф. Сергєєв (Артем), С. Васильченко, В. Межлаук, М. Жаков, Ф. Філов, М. Рухимович, Б. Магідов, А. Каменський) та "катеринославського" угруповання (Е. Квірінг, І. Клименко, Д. Лебідь, Г. Петровський). Їхня проросійська орієнтація та бажання відокремити Донбас і Південь України від території УНР були добре відомі [6, с. 150-172]. Хоча треба підкреслити, що керівники "київського" угруповання більшовиків Г. П'ятаков і Є. Бош мало в чому

поступались у своїй ненависті до національно-визвольного руху українців своїм однопартійцям з Харкова, Катеринослава та Юзівки [7, с.332-334; 8, с.591-592].

До першого джерела формування належали також окремі більшовицькі діячі, які вважали, що РКП(б) - КП(б)У в своїй боротьбі за владу в Україні повинна враховувати прагнення українців до вирішення свого національного питання під час революції. Вони закликали однопартійців поважати українську мову, традиції, історію українського народу. Ці більшовицькі діячі мали надію поєднати вирішення національного та соціального питань на основі ідеологічних засад РКП(б) - КП(б)У. До їхнього кола належали В. Шахрай, С. Мазлах, Г. Лапчинський, М. Скрипник, П. Буценко, П. Слинько та інші. Ця течія в лавах КП(б)У пізніше отримала назву націонал-комуністичного "ухилу", хоча навряд чи можна стверджувати, що названі політичні діячі були більше українськими патріотами, ніж переконаними комуністами. Скоріше, навпаки [9; 10, с.10-11]. Але саме вони стали послідовними прихильниками політики коренізації в Україні.

Друге джерело формування більшовицької еліти України в 1917-1933 рр. утворювали діячі, відряджені ЦК РКП(б) для зміцнення керівництва КП(б)У. Серед них треба виділити Х.Г. Раковського. М.В. Фрунзе, Ф.Я. Кона, В.М. Молотова, К.Є. Ворошилова, М.К. Владимирова, П.П. Постішева, М.Ф. Владимирського, Д.З. Мануїльського, А.С. Бубнова, В.О. Антонова-Овсієнка, В.М. Манцева, Ю.Г. Євдокимова, О.Г. Шліхтера та інших. Ці діячі користувались особливим авторитетом серед тих партійних функціонерів, які були направлені ЦК РКП(б) із різних куточків Росії в Україну для роботи у складі парткомів і в місцевих органах влади. Тут треба нагадати, що в грудні 1919 р. ЦК РКП(б) дав розпорядження мобілізувати від кожної губернії та повіту РСФРР для роботи в радянській Україні двох членів губкому або губвиконкому, трьох членів колегії губвиконкому, по одному члену повітвиконкомів для забезпечення всіх українських повітових комітетів КП(б)У "міцними" російськими, більшовицькими кадрами. З початку листопада 1918 р. по січень 1919 р. було відряджено в УСРР 618 партійних працівників усіх рівнів з Росії [11, с.65]. Стосунки цих представників В.І. Леніна та його з партії з однопартійцями з КП(б)У й українським народом були досить складними. Можна нагадати про деякі публічні виступи Х. Раковського в 1919 р., у яких він заперечував існування самої української нації та мови українців. Або про вимоги М. Владимирського в 1923 р. проводити засідання вищих партійних і державних органів влади республіки російською мовою, тому що

не всі "товариші" добре розуміють українську. Але головне полягало в тому, що ті діячі, які належали до другого джерела формування більшовицької еліти УСРР, не уявляли нової, комуністичної Росії без України. Вони були переконаними супротивниками національно-визвольного руху і багато що зробили для його придушення. Не менше зусиль вони доклали до боротьби з патріотичними настроями у лавах КП(б)У. Тобто в певному сенсі їх можна розглядати як протипоказ таким більшовицьким діячам, як М. Скрипник, Г. Лапчинський, О. Шумський, В. Еллан-Блакитний, Г. Гринько, В. Качинський, Є. Терлецький та їхнім прихильникам.

Розподільчо-обліковий відділ ЦК РКП(б) у 1920-1930-ті рр. уважно контролював розподіл сил і впливів у еліті УСРР. Про це досить відверто засвідчує в своїх спогадах Л.М. Каганович [12, с.279-280,292,358-360]. Московські керівники використовували всі свої можливості й важелі партійної та державної влади для того, щоб не допустити кількісної й фактичної переваги патріотично або проукраїнськи налаштованих діячів у вищих партійних і державних органах влади УСРР. Тому відрядження в Україну авторитетних і відомих діячів було, з боку вождів російського більшовизму, засобом не тільки надання практичної допомоги, але й засобом усебічного контролю за номенклатурою республіки. Примара українського сепаратизму під комуністичними гаслами була головною причиною стійкої недовіри більшовицького керівництва Росії та СРСР до КП(б)У в 1920-1930-ті рр. Ця ж причина вплинула в 1918-1922 рр. на те, що вожді російського більшовизму на чолі з В.І. Леніним відмовлялися партійно-державному керівництву УСРР у пропозиціях перепідпорядкувати йому радянське військо й органи держбезпеки, що діяли в Україні.

Третє джерело формування більшовицької еліти України створили вихідці з інших політичних партій. До КП(б)У до 1926 р., за підрахунками автора, перейшли вихідці із 16 українських, загальноросійських та іноземних політичних партій, які діяли в Україні в 1917-1925 рр. До більшовиків у республіці перейшло вихідців з УКП-боротьбістів (4 тисячі осіб), Бунду (близько 2,5 тисяч осіб), не менше 2 тисяч членів РСДРП-меншовиків, майже 1 тисяча членів УПЛСР-борьбістів. Перейшло до КП(б)У також декілька сотень колишніх членів партій лівих і правих російських есерів, не менше 250 колишніх членів УСДРП, а також значна кількість вихідців з європейських соціал-демократичних партій (Х. Раковський, як відомо, був вихідцем із соціал-демократичних партій Болгарії та Румунії, а Ф. Кон і Б. Скарбек-Шацький - вихідцями з ППС-лівіці).

Найбільша кількість вихідців з інших політичних партій у лавах КП(б)У було влітку 1920 р. – до 30% від загальної кількості членів субпартії. Восени 1920 р. їх було майже 20 %, у 1921 р. – 18%, а в 1922 р. – 8,9% від загальної кількості членів КП(б)У. Тобто їхня чисельність у лавах більшовиків України була досить значною. У керівних органах УСРР і КП(б)У на початку й у середині 1920-х рр. їх було ще більше, особливо на місцях.

Масове прийняття колишніх членів різних політичних партій до КП(б)У було пов'язане з двома важливими обставинами. По-перше, треба згадати про незначну популярність більшовиків серед революційно налаштованих мас у 1917-1920 рр. По-друге, треба підкреслити, що лідери більшовиків добре розуміли, що КП(б)У повинна, у першу чергу, поповнюватися революційно налаштованими українцями, які поділяють і підтримують ідеї комунізму. Тому вони пішли на створення умов для широкого доступу в КП(б)У всіх бажаючих українців, серед яких було багато вихідців з лівих українських партій, колишніх меншовиків і бундівців. Вони стали істотним джерелом формування кількісного та керівного складу КП(б)У. Як у радянській, так і в закордонній історіографії ця обставина раніше ігнорувалася.

Колишні лідери таких партій, як УКП-боротьбистів і УПЛСР-борьбистів, які ініціювали самоліквідацію своїх партій і перехід частини їхніх членів до КП(б)У, відразу після цих подій намагались увійти до складу номенклатурної еліти УСРР. Така домовленість існувала між ними та ЦК РКП(б). Так, колишні лідери УКП(б) О. Шумський і В. Еллан-Блакитний у 1920 р. увійшли до складу ЦК КП(б)У, а О. Шумський ще й до політбюро ЦК. їхній однопартієць Г. Гринько в 1920-1922 рр. обіймав високу посаду в ієрархії більшовицької влади в Україні – народного комісара освіти. Не менш відомий боротьбист Л.Б. Ковалів став заступником народного комісара закордонних справ (нарком закордонних справ Х.Г. Раковський був перевантажений обов'язками голови Раднаркому УСРР, тому Л.Б. Ковалів у 1920-1921 рр. фактично виконував весь обсяг поточних завдань наркома). Ще дев'ять колишніх боротьбистів увійшли до складу губернських комітетів КП(б)У, а два десятки колишніх членів УКП(б) посіли відповідальні посади в центральному партійно-державному апараті республіки. Колишні лідери УПЛСР-борьбистів Є. Терлецький і М. Алексеев у 1920 р. теж увійшли до складу ЦК КП(б)У (Є. Терлецький - як член ЦК, а М. Алексеев – як кандидат у члени ЦК). Є. Терлецький у 1920-1921 рр. продовжував займати посаду наркома юстиції УСРР, а М. Алексеев і В. Качинський посідали відповідальні посади в партійно-державному апараті республіки та в наркоматі землеробства.

Вихідці з інших політичних партій у КП(б)У в 1920-1930-ті рр. відігравали значну та важливу роль у політичній еліті УСРР. Серед них треба виділити О.Я. Шумського, П.П. Любченка, М.М. Попова, В.М. Еллана-Блакитного, Є.П. Терлецького, Г.Ф. Гринька, О.І. Лісовика, А.А. Хвилю, П.І. Буценка, Ю.О. Войцеховського, О.Л. Триліського, В.І. Порайка, О.І. Приходька, М.І. Яворського, М.М. Полоза, П.К. Солодуба, А.А. Річицького-Пісоцького, Ю.А. Мазуренка, Б.Й. Магідова, В.Г. Чиркіна, М.Г. Рафеса, М.Ю. Равича-Черкаського, М.М. Кіллєрога, С.Ю. Семковського, І.А. Мусульбаса, Я.Г. Камінського, С.М. Семка-Козачука, Н.М. Калюжного та інших.

Представники політичного керівництва радянської України в 1920-1930-ті рр. кардинально відрізнялись від найвпливовіших діячів Української Народної Республіки і колишніх високопоставлених адміністраторів і чиновників часів царату своїм походженням, рівнем освіти і культури, світоглядом, попереднім професійним і соціальним досвідом. Більшовицькі керівники республіки дуже часто справляли враження людей обмежених, догматично налаштованих, агресивних і жорстоких. Але нова еліта несла у собі колосальну енергію революційних змін у суспільстві, породжувала серед народних мас надію на краще життя. Під час революції та громадянської війни радикалізм більшовицького керівництва втягував в орбіту діяльності КП(б)У величезну кількість молодих, малодосвідчених, але енергійних і відданих своїй справі людей. Революція виштовхнула на поверхню політичного життя сотні й тисячі переконаних у своїй правоті соціально активних людей. Вони були налаштовані на злам старої, дореволюційної держави, її інститутів, структур і установ, на переслідування представників і місцевих керівників цієї держави. У свідомості багатьох людей швидко були втрачені авторитет і світоглядна цінність: постулатів церкви, традиційної моралі, досягнень культури і науки, мистецтва та літератури. Особливу ненависть у молодих радикалів викликав відчайдушний опір старої дореволюційної та нових національно-патріотичних еліт, які намагались утримати владу в Україні й оволодіти її головними важелями. Боротьба за владу породжувала жорстокість і масові злочини як з боку переможців, так і з боку переможених. У цій боротьбі згуртувалась і зміцніла радянська політична еліта.

У представників номенклатурної еліти УСРР у 1920-1930-ті рр. ніколи не виникав сумнів щодо законності своєї влади. Їх не засмучувала та обставина, що вони отримали цю владу за допомогою військової сили. Головним було те, що влада опинилась у них в руках і настав час скористатися нею. Налаштованість на отримання

влади будь-якою ціною та правовий нігілізм були характерними ознаками компартійно-радянської еліти. Більшовицьке керівництво України у цьому розумінні не відрізнялось від вождів російського комунізму. Але залежний характер номенклатурної еліти УСРР від політичної волі та військової допомоги РСФРР сформували у її представників такі негативні риси, як страх перед московським керівництвом, цинізм, безпринципність, підлабузництво, схильність до інтриганства, кар'єризм, демонстративна відмова від національного та культурного коріння. Належність до вищої влади негативно вплинула навіть на таких сильних й непересічних діячів більшовицького керівництва України, як Х. Раковський, М. Скрипник, М. Фрунзе, П. Постишев, П. Любченко, С. Косіор, Г. Петровський, В. Чубар, Г. Гринько, В. Затонський. У біографії кожного з них є сторінки, що характеризують їх з негативного боку. Є й багато чого такого, що можна визначити, як злочини перед народом України. Досить згадати про методи та наслідки встановлення більшовицької влади в республіці в 1919-1921 рр., голодомори – 1921-1923 рр. і 1932-1933 рр., ставлення політичних керівників УСРР до української інтелігенції, до науки, культури, церкви. Окремо треба підкреслити жорстоку репресивно-каральну політику як засіб державного управління, яку реалізувала верхівка КП(б)У з метою зміцнення своєї влади.

Номенклатурна еліта радянської України у 1920-х – 1930-х рр. цілеспрямована діяла у напрямках, визначених керівництвом ЦК РКП(б)-ВКП(б). Керівництво цієї партії створило механізм номенклатури для того, щоб забезпечити механізм свого одноосібного панування у суспільстві та зацементувати владу у величезній країні.

Джерела та література

1. Дорошко М.С. Компартійно-радянська номенклатура УСРР у 20-30-ті рр. ХХ ст.: соціоісторичний аналіз. – К., 2004.
2. Дорошко М.С. Номенклатура: керівна верхівка Радянської України (1917-1938 рр.). – К., 2008.
3. Дорошко М.С. Еліта чи номенклатура? // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2006. – Вип. ХХ.
4. Керівні партійні та державні органи УРСР (Інформаційно-довідкові матеріали. Підготував І.М. Шевчук) // Про минуле - заради майбутнього / Упорядник Ю.І. Шаповал; редкол.: І.Ф. Курас та ін. - К., 1989.
5. Політична історія України ХХ століття: У 6 т. – К., 2003. – Т. 3: Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938).
6. Турченко Ф.Г., Турченко Г.Ф. Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець ХІХ ст. – 1921 р.): Історичні нариси. – К., 2003.
7. Бош Євгенія Богданівна (Готлібовна) // Уряди України у ХХ ст.: Науково-документальне видання. – К., 2001.

8. Пятаков Георгий Леонидович (Автобиография) // Деятели СССР и революционного движения России: Энциклопедический словарь Гранат. – М., 1989.
9. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / Пер. з англ. – К., 1997.
10. Майстренко Іван. Передмова // Документи українського комунізму. Вступна стаття І. Майстренка. – Нью-Йорк, 1962.
11. Гошуляк І.Л. Ленін і Компартія України // Про минуле – заради майбутнього / Упоряд. Ю.І. Шаповал; редкол.: І.Ф. Курас та ін. – К., 1989.
12. Каганович Л. Памятные записки рабочего, коммуниста-большевика, профсоюзного, партийного и советско-государственного работника. – М., 2003.

Summary

The article is dedicated to the determination issue of Soviet Ukraine government's nature. The author makes conclusion it was represented by nomenclative elite, having certain authoritative power but depending on central elite. The main sources of nomenclative elite formation were Bolsheviks – natives of Ukraine, Soviet Party officials sent from Russia and representatives from other parties in Communist Party (Bolshevik) of Ukraine.

В. Ю. Васильєв

ДИНАМІКА ДИКТАТУРИ: СТОСУНКИ “ЦЕНТР–СУБЦЕНТР” ВЛАДИ В РАДЯНСЬКІЙ УПРАВЛІНСЬКІЙ СИСТЕМІ В УСРР–УРСР (20–30-ТІ РР. ХХ СТ.)

Процеси глобалізації сучасної цивілізації обумовлюють необхідність прискореного розвитку ефективних форм політичної системи, державного правління та устрою, що спираються на глибокі історичні традиції українського народу, дозволяють налагодити комплекс взаємовідносин між державою і суспільством, задіяти механізми громадянської активності й контролю за владою. У цьому контексті демократичні трансформації українського суспільства, його держави, наближення до стандартів життя Європейського співтовариства вимагають рішучої відмови від ментальних структур, ідеологічних конструкцій, організаційної будови, практики діяльності держави радянського типу.

Актуальність розвитку демократичних процесів та процедур в Україні посилюється тим, що реформи останніх двадцяти років часто-густо мали хаотичний характер, серед політиків, державних діячів, у громадський думці побутують фрагментарні, здебільшого ідеалістичні уявлення щодо сучасної моделі політичної системи та ролі в ній держави, котрі мало пов'язані з реаліями та розумінням своє-